

Nr 22.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 11 § förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor; given Stockholms slott den 14 januari 1944.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till förordning angående ändrad lydelse av 11 § förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor.

GUSTAF.

A. Pehrsson-Bramstorp.

F ö r s l a g

till

Förordning angående ändrad lydelse av 11 § förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor.

Härigenom förordnas, att 11 § förordningen den 5 juni 1942 om jordbrukets kreditkassor skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

11 §.

Jordbrukskreditkassan må — — — av centralkassa.

Utan hinder — — — fastställda taxeringsvärde.

Tillika må jordbrukskreditkassan för placering av medel, som icke omedelbart kunna användas för jordbrukskreditkassans syfte, förvärva statsobligationer och andra statsskuldförbindelser med en återstående löptid av högst tio år ävensom skattkammarväxlar.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari 1944.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp.

Enligt 1 § förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor skola dessa ha till ändamål att på sätt i förordningen stadgas tillgodose jordbrukets kreditbehov, i första hand dess behov av driftkredit. Det skall vidare ankomma på kassorna att befordra sparverksamheten på landsbygden ävensom att i övrigt främja en sund utveckling av medlemmarnas ekonomiska förhållanden. Jordbrukets kreditkassor utgöras enligt vad i 2 § upptages av svenska jordbrukskreditkassan, centralkassorna för jordbrukskredit och jordbrukskassorna. Kassorna skola vara organiserade såsom ekonomiska föreningar med begränsad personlig ansvarighet. Varje centralkassa skall vara ansluten till jordbrukskreditkassan och varje jordbrukskassa till den centralkassa, inom vars verksamhetsområde jordbrukskassans styrelse har sitt säte.

I 11 § av ifrågavarande förordning stadgas, att jordbrukskreditkassan må bereda kredit allenast åt ansluten centralkassa samt åt jordbruksekonomisk förening, som är medlem av centralkassa. Utan hinder av denna bestämmelse må jordbrukskreditkassan intill ett belopp, som motsvarar beloppet av kassans reservfond, placera medel i statens och Sveriges allmänna hypoteksbanks obligationer eller ock mot säkerhet av inteckning inom sex tiondelar av jordbruksfastighets senast fastställda taxeringsvärde. I 36 § stadgas, bland annat, att även centralkassa må förvärva obligationer.

Med hänsyn till att jordbrukskasserörelsen förväntades åtminstone under en övergångstid icke kunna uteslutande med inlånade och egna medel tillgodose inom densamma uppkommande behov av i första hand driftkrediter, ha vid olika tillfällen till svenska jordbrukskreditkassans förfogande ställts statsobligationer att användas vid upptagande av lån i riksbanken för anskaffande av rörelsemedel. Dispositionsrätten till obligationerna avsågs skola avvecklas, då jordbrukskasserörelsens inlåning stigit tillräckligt för att rörelsen skulle därigenom kunna beredas erforderliga medel för utlåningen. Vissa

terminer för obligationernas återställande ha varit fastställda. Enligt beslut av 1942 års riksdag (prop. nr 41; r. skr. nr 229) skall av obligationerna, vilkas nominella värde uppgår till 20,000,000 kronor, hälften återställas senast den 1 juli 1946 och återstående hälft senast den 1 juli 1951.

I skrivelse den 20 februari 1943 har styrelsen för svenska jordbrukskreditkassan hemställt, att till 11 § förordningen om jordbrukets kreditkassor måtte göras ett tillägg av innehåll att jordbrukskreditkassan, för placering av överskottsmedel, som icke omedelbart funne användning inom kasserörelsen, finge förvärva statsobligationer med en återstående löptid av högst 10 år, andra statsskuldförbindelser med högst samma återstående löptid samt skattkammарväxlar.

Över framställningen ha yttranden avgivits den 6 mars 1943 av överståthållarämbetet, den 9 i samma månad av statskontoret, den 11 i nämnda månad av fullmäktige i Sveriges riksbank och fullmäktige i riksgäldskontoret samt den 18 i samma månad av bank- och fondinspektionen.

Såsom motivering för sin framställning har styrelsen för svenska jordbrukskreditkassan anfört följande.

Den jämförelsevis rikliga penningtillgång, som utmärkt de senaste åren, har gjort sig gällande även inom jordbrukskasserörelsen. Dess inlåning av medel har sålunda under åren 1940—1942 stigit från 65.5 till 108.2 miljoner kronor, medan samtidigt utlåningen hållit sig praktiskt taget oförändrad eller vid 120 miljoner kronor. Under januari innevarande år har inlåningen fortsatt att stiga med 4.7 miljoner kronor, varemot svarat en utlåningsökning av blott 0.5 miljoner kronor.

Detta förhållande har medfört, att rörelsens behov av upplånade medel alltmer reducerats. Upplåningen, som vid 1939 års utgång utgjorde 48.2 miljoner kronor i lån och 5.9 miljoner kronor i rediskonterade växlar, hade sålunda per den 31 december 1942 nedgått till 8.6 miljoner kronor i lån och 0.4 miljoner kronor i rediskontering. Genom den fortsatta kraftiga inlåningsökningen under innevarande år har behovet av upplåning praktiskt taget upphört, och då inlåningen även under den närmaste framtiden sannolikt kommer att överstiga utlåningen, står rörelsen inför uppgiften att på lämpligaste sätt placera överskottsmedel av berörda slag.

I förevarande avseende må först framhållas, att det är av vikt för rörelsen att finna sådana utvägar, att inlåningen icke behöver bringas att avstanna, enär det kan beräknas bliva av stor betydelse att kunna disponera över ifrågavarande medel, när krigstidens förhållanden inom jordbruket i sinom tid skola avvecklas. I samband med då inträdande, under krigstiden eftersatta behov av nyanskaffning särskilt av levande och döda inventarier samt eventuellt minskad lönsamhet för jord- och skogsbruket torde nämligen ökade krediter bliva behövliga av den storleksordning, att en betydande likvid medelstillgång erfordras för deras tillgodoseende.

Bland de utvägar, som styrelsen för svenska jordbrukskreditkassan funnit böra komma i fråga för placering av ifrågavarande inlåningsöverskott, har inköp av kortfristiga statsobligationer, andra kortfristiga statsskuldförbindelser och skattkammарväxlar synts i främsta rummet böra komma till användning. Härigenom kan en mera tillfredsställande förräntning av medlen erhållas än vid insättning i penninginrättningar, samtidigt som medlen bliva jämförelsevis likvida genom att obligationerna etc. förfalla till inlösen inom kort tid eller också vid behov snabbt kunna avyttras eller belånas.

Enligt 36 § i förordningen om jordbrukets kreditkassor må centralkassa förvärva bland annat obligationer. Liknande rätt tillkommer jämlikt 11 § även jordbrukskreditkassan, dock med den begränsningen, att placering i obligationer endast må uppgå till ett belopp, motsvarande beloppet av kassans reservfond. Kassan är därför för närvarande förhindrad att inköpa obligationer till högre belopp än cirka 303,000 kronor, vartill reservfonden nu uppgår. Denna begränsning finner styrelsen utgöra ett hinder för en tillfredsställande lösning av förevarande fråga om medelsplacering i kortfristiga statsobligationer m. m. Visserligen äga centralkassorna, som nyss nämnts, rätt att inköpa obligationer, men särskilt i nuvarande läge synes det utgöra ett viktigt önskemål, att liknande rätt mera obegränsat tillerkännes även jordbrukskreditkassan. Genom sin ställning som centralorgan för kasserörelsen bör sagda kassa nämligen äga god överblick över rörelsens allmänna läge i kapitalförsörjningshänseende, behovet av särskilda åtgärder på detta område och de utvägar, som kunna stå till buds för placering av tillgängliga medel på ur hela rörelsens synpunkt lämpligaste sätt. Styrelsen anser därför, att gällande bestämmelser i berörda hänseende böra ändras genom förslagsvis följande tillägg till förordningens 11 §:

Därjämte må jordbrukskreditkassan, för placering av överskottsmedel, som icke omedelbart finna användning inom kasserörelsen, förvärva statsobligationer med en återstående löptid av högst 10 år, andra statsskuldförbindelser med högst samma återstående löptid samt skattkamarväxlar.

Styrelsen vill alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte förelägga innevarande års riksdag förslag av nu angivna innebörd.

I de avgivna yttrandena har framställningen tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga hörda myndigheter med undantag av bank- och fondinspektionen som avstyrkt densamma.

Statskontoret har anfört följande.

Statskontoret har icke funnit anledning motsätta sig en sådan ändring av 11 § förordningen om jordbrukets kreditkassor att jordbrukskreditkassan beredes möjlighet att för placering av överskottsmedel förvärva statsobligationer och andra statsskuldförbindelser med en återstående löptid av högst 10 år samt skattkammarväxlar. Då under nu rådande förhållanden kassan icke torde vara i behov av de svenska statsobligationer, vilka ställts till dess förfogande såsom säkerhet för lån hos riksbanken, torde samtidigt böra föreskrivas, att sagda obligationer så snart som möjligt skola återställas till riksgäldskontoret.

Enär den föreslagna författningsändringen är föranledd av nu rådande exceptionella förhållanden, torde framdeles vid lämplig tidpunkt böra tagas under omprövning, huruvida icke den kassan sålunda medgivna ökade befogetheten bör upphöra, sedan i fråga om jordbrukets kreditbehov normala förhållanden åter inträtt.

Överståthållarämbetet har yttrat.

Den omständigheten, att tendenserna för närvarande vid kassans inlåning tyda på att kassan får mer medel, än som svara mot utlåningsbehovet under den närmaste tiden, synes icke böra föranleda upphörande med inlåningsrörelsen — ämbelet förutsätter dock, att såsom hittills kassan ej må låta inlåningen sträcka sig utöver verkliga sparmedel. Förhållandena vid krigstidens slut kunna nämligen, såsom styrelsen för svenska jordbrukskreditkassan anför, antagas bliva väsentligt ändrade med ökat behov av kreditmedel: nu eftersatta behov vid jordbruket skola fyllas, vartill komma verkningarna

av inträdande minskad lönsamhet vid jordbruksrörelsen och skogsbruket. Frågan om överskottsmedlens lämpliga placering i avbidan på användning framdeles i kassans rörelse synes kunna lösas enligt kassans förslag genom förvärv av kortfristiga statsobligationer och skattkamarväxlar. Därmed får kassan på en gång bättre förräntning på medlen än genom insättning i bank och jämförelsevis likvida tillgångar. Framställningen föranleder alltså ingen erinran från ämbetets sida.

Fullmäktige i riksbanken ha uttalat, att fullmäktige delade svenska jordbrukskreditkassans mening, att de överskottsmedel, som funnes inom centralkassorna, lämpligen borde insättas hos svenska jordbrukskreditkassan och av denna placeras i skattkamarväxlar och kortfristiga statsobligationer, i den mån de icke ansåges böra insättas i riksbanken eller affärsbank. Att söka utöka kreditgivningen — vilket eljest torde komma att framstå som ett alternativ — syntes i nuvarande läge icke vara tillrådligt. Sannolikheten talade nämligen för att då kriget vore slut för nyanskaffningar, nybyggnader och reparationer betydande likvida reserver fordrades för att centralkassorna skulle kunna möta såväl de uttag av inestående medel, med vilka man då hade att räkna, som då erforderliga krediter. Med hänsyn härtill tillstyrkte fullmäktige den remitterade framställningen.

Fullmäktige i riksgäldskontoret ha framhållit följande.

Den nu aktuella frågan om rätt för jordbrukskreditkassan att använda överskottsmedel till inköp av vissa slag av statspapper var icke föremål för behandling av de sakkunniga, som år 1941 framlade förslag till ny lagstiftning för jordbrukets kreditkassor. Anledningen därtill kan ha varit, att den dittillsvarande utvecklingen av jordbrukskasserörelsen ej givit anledning antaga annat än att rörelsen även i framtiden skulle vara beroende av upplåning och att sålunda några överskottsmedel, som behövde placeras, ej skulle uppkomma.

Såsom i den föreliggande framställningen meddelas, hade emellertid rörelsens behov av upplånade medel under de senaste åren allt mer reducerats och numera, sedan största delen av de upptagna lånen återbetalats, praktiskt taget upphört. Då inlåningen även under den närmaste tiden beräknades komma att överstiga utlåningen, stode rörelsen inför uppgiften att på lämpligast sätt placera för verksamheten ej behövliga medel.

Med anledning därav har styrelsen för svenska jordbrukskreditkassan nu hemställt, att i 11 § av gällande förordning om jordbrukets kreditkassor måtte införas ett tillägg, som skulle möjliggöra för jordbrukskreditkassan att förvärva kortfristiga statsobligationer eller statsskuldförbindelser samt skattkamarväxlar.

Under nu rådande förhållanden, då stor vikt ligger vid att sparandet i landet ökar och en omfattande propaganda härför bedrives, bör det enligt fullmäktiges mening tillses, att jordbrukskreditkassan beredes möjlighet att på ett lämpligt sätt göra uppkommande insättningsöverskott räntebärande. På grund härav och då förslaget till bestämmelser i ämnet ej givit fullmäktige anledning till erinran få fullmäktige tillstyrka bifall till jordbrukskreditkassans framställning.

Bank- och fondinspektionen har anfört följande.

Svenska jordbrukskreditkassans huvuduppgift inom jordbrukskasserörelsen är enligt förordningen om jordbrukets kreditkassor att handhava utlåningen till centralkassorna och till dessa anslutna jordbruksekonomiska föreningar samt att anskaffa härför erforderliga medel. Jordbrukskreditkassan

disponerar för närvarande för ifrågavarande ändamål främst överskottsmedel, som vissa centralkassor kunnat ställa till förfogande, samt därutöver en relativt obetydlig upplåning från andra håll. Ifrågavarande medel äro i sin helhet utnyttjade för sådan utlåning, som nyss nämnts. För närvarande förefinnas sålunda icke några överskottsmedel hos jordbrukskreditkassan. Kassans styrelse räknar dock med, att överskott av inlåningsmedel skola efter hand samlas därigenom att utlåningen icke ökar i samma takt som inlåningen. En anledning till det stora tillflödet av inlåningsmedel torde vara, att vissa centralkassor för insättning å fasta inlåningsräkningar — sparkasse- samt depositions- och kapitalräkning — gottgöra högre ränta än affärsbankerna. Det borde enligt inspektionens mening vara en naturlig åtgärd att i första hand söka i någon mån dämpa tillflödet av inlåningsmedel genom sänkning av inlåningsräntorna. Härigenom skulle även vinnas möjlighet att i viss utsträckning till de lånebehövande jordbrukarnas fromma kunna sänka utlåningsräntorna. Jordbrukskreditkassans styrelse har visserligen uttalat önskvärdheten av att finna sådana utvägar, att inlåningen icke behöfve bringas att avstanna enär det kan beräknas bliva av stor betydelse att kunna för kreditgivning disponera över inlåningsmedlen, när krigstidens förhållanden inom jordbruket skola i sinom tid med då uppstående kreditbehov avvecklas. Häremot kan emellertid invändas, att medel, som inlåningsvägen tillförts jordbrukskasserörelsen, till icke ringa del torde härflyta av vidtagna reduktioner av kreatursbesättningar, lagerminskningar och onormalt stora skogsavverkningar. I inlåningen torde även ingå mer eller mindre tillfälligt outnyttjade medel, som överlämnats till jordbrukskasserörelsen därför att där erbjudits en högre inlåningsränta än på andra håll. Sådana inlåningsmedel, som inspektionen här åsyftat, torde även med bibehållet ränteläge knappast kunna beräknas bliva efter krigstiden tillgängliga för utlåning inom jordbrukskasserörelsen. Därest inlåningen trots räntesänkning skulle flöda hos centralkassorna så att hos dem uppstår inlåningsöverskott, bör jordbrukskreditkassan tillsvidare icke därav för sin disposition mottaga mera än som erfordras för dess utlåning till andra centralkassor eller till ekonomiska föreningar.

Enligt inspektionens förmenande föreligger sålunda icke för närvarande behov av en sådan lagstiftningsåtgärd, som av styrelsen för svenska jordbrukskreditkassan ifrågasatts. I allt fall är behovet icke så trängande, att det kan anses böra efter den ordinarie propositionstidens utgång föranleda förslag till årets riksdag. Det synes icke heller lämpligt, att innan jordbrukskassaförordningen ännu varit gällande ett år och innan tillräcklig erfarenhet vunnits om tillämpligheten av däri givna regler, vidtaga en principiellt så betydelsefull ändring i densamma, som här ifrågasatts. Inspektionen anser sig därför böra avstyrka bifall till den av styrelsen för svenska jordbrukskreditkassan gjorda framställningen.

Därmed har inspektionen emellertid icke velat göra gällande, att icke framdeles nya regler kunna bliva erforderliga i fråga om placeringen av överskottsmedel inom jordbrukskasserörelsen. Inspektionen ansluter sig till kassestyrelsens uttalande, att jordbrukskreditkassan genom sin ställning såsom centralorgan för jordbrukskasserörelsen borde äga god överblick över rörelsens allmänna läge i kapitalförsörjningshänseende, behovet av särskilda åtgärder på detta område och de utvägar, som kunna stå till buds för placering av tillgängliga överskottsmedel på ur hela rörelsens synpunkt lämpligaste sätt. Det kan sålunda framdeles visa sig behöfligt att till svenska jordbrukskreditkassan koncentrera placerandet av rörelsens överskottsmedel. Men i samband därmed bör i så fall för vinnande av en enhetlig penningpolitik inom rörelsen centralkassornas rätt att placera sina överskottsmedel i obligationer, en rätt som för övrigt måste principiellt vara avsedd att utnyttjas alle-

nast tillfälligtvis och i ringa omfattning, borttagas. Därigenom skulle centralkassorna bliva hänvisade till att överlämna sina överskottsmedel till jordbrukskreditkassan för placering genom dess försorg. En sådan ändring med avseende å bestämmelserna för centralkassa skulle emellertid föra med sig även en ändring i reglerna för centralkassas inlåningsrätt, för vilkens beräkande obligationsinnehav för närvarande kan utgöra underlag. En så vidlyftig omarbetning av jordbrukskasseförordningen bör emellertid anstå tills större erfarenhet vunnits om behovet och lämpligheten av en dylik förändring.

Bank- och fondinspektionen har vidare — under erinran om de statsobligationer, som ställts till jordbrukskreditkassans förfogande — uttalat, att enär numera inlåningen inom jordbrukskasserörelsen stigit så starkt, att densamma befarades icke kunna i sin helhet komma till användning genom utlåning inom rörelsen, det kunde, även om hänsyn toges till att viss del av inlåningen vore av mera tillfällig natur, ifrågasättas, om icke den situation numera inträtt, då ett återlämnande av obligationerna planmässigt borde ske. I varje fall syntes det böra tagas under överbäggande, huruvida icke en begränsning borde ske av den för närvarande till den 1 juli 1951 bestämda tid, varinom den ena hälften av obligationerna borde återställas.

*Departements-
chefen.*

De nuvarande bestämmelserna i 11 § förordningen om jordbrukets kreditkassor försvåra otvivelaktigt för jordbrukskreditkassan att placera överskottsmedel som uppkommit i anledning av den ökade inlåningen under senare år. I den mån dessa medel icke böra hållas tillgängliga å bankräkning, kan en placering i kortfristiga statsobligationer och skattkamarväxlar framstå såsom lämplig. De betänkligheter, som av bank- och fondinspektionen framförts mot den av jordbrukskreditkassan gjorda framställningen, synas mig icke vara av den art att desamma böra hindra, att den av de övriga hörda instanserna förordade författningsändringen genomföres. Inom jordbruksdepartementet har upprättats förslag till förordning angående ändrad lydelse av 11 § förordningen den 5 juni 1942 (nr 325) om jordbrukets kreditkassor. Jag tillstyrker, att detta förslag nu föreläggas riksdagen till antagande. Att i detta sammanhang upptaga till förnyat överbäggande frågan om den tidpunkt, då de statsobligationer som ställts till jordbrukskreditkassans förfogande skola återställas, synes icke påkallat.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att förevarande författningsförslag måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avläsas till riksdagen.

Ur protokollet:

Siv Schiöler.